

Halkçı ve hoşgörür

Arslan Paşa

Prof. Dr. Tayyib Gökbilgin

~~~~~

Tarihimizin her çağında, cesaret ve kahramanlığı ile ün salmış, yararlıkları ve kazandığı zaferler ile devlet ve millete büyük hizmetler yapmış muktadir askerler ve şöhretli kumandanlar pek çoktur. Bunların içinde baştakilerin genel politikasına ve menfaatlerine uygun, devrin hakim zihniyetine ve görüşlerine bağlı davranışlar gösterenler olduğu gibi, çok kere kendi inisiyatiflerini kullanarak hareket eden ve devrin geleneksel yaşayışına ve düşüncelerine pek uymayan, fakat, ileri ve çağını aşan aydın ve yüksek bir görüşü yansıtan, bu türlü davranışları ile de göze batan, haklarında türlü yorumlar yapılan kişiler görülmüştür. Bunlardan biri de, XV. ve XVI. yüzyıllarda batı hudutlarımızın meşhur akıncı kumandanlar hanedanından, Yahya Paşa zadeler ailesinden yetişmiş Arslan Paşadır. Kanuni Sultan Süleyman devrinin sonlarında, o da, babası Mehmed Paşa gibi, meslekinin en yüksek payelerinden biri sayılması gereken Budin beylerbeyliğine yükselmişti. Tarihçi Peçevi'nin "İaübalı küşade - meşrep" bir adam olarak vasıflandırdığı Arslan Paşa, daha önceleri Bosna'daki Kilis sancağında da sancakbeyi olarak vazife görmüş ve bu sırada hakkında şikayetlerde bulunulmuştu: Mesela arşivimizdeki bir belge, onun Kilis sancakbeyi iken yaptığı acayip hadiseler ve tuhaf işleri sıralamaktadır. Kilis halkı adına onu şikayet edenler, başta o bölgenin kadıları, bir kısım din adamları olmak üzere, kendilerini mukaddesatçı sayan tutucu çevrelerdir ve şikayet konuları çoğunlukla "frenk kafirleri ile oturup meclis etmesi" onlarla içki içmesi, sarhoş olduğu zaman "kafirler resmince selam vermesi" ya da onlarla birlikte mahalli halk oyunları oynaması idi. Çok içtiği zaman ölçüyü kaçırıp yakışsız sözler söylediği, davranışlarda bulunduğu, onların şapkasını giyerek ve onların dili ile yiğit bir adam olup olmadığını sorması da şikayet konusu yapıyordu. Dini inanışlarında akılcı olduğu anlaşılan Arslan Paşa, şeyhler ve evliyalar hakkında da, devrinin hırafelerle dolu görüşlerine aykırı sözler söylemiş ve bunlar hem dine hem dünyaya zararlı telakki olunmuştur. Hülasa, o, oldukça serbest düşünce ve davranışlı bir adamdır, hareketleri ile de dillere düşmüştür. Onun Budin Beylerbeyi iken bir macerasını da Peçevi, gülünç bir hikaye olarak, şöyle anlatmaktadır. Bir defa padişahın emri ile şenlik yapıldığı, çarşı pazar donatıldığı, herkesin de buna uyararak kendi haline göre içkili, içkisiz ziyafetler tertip ederek eğlendiği birgün, Arslan Paşa Budin kalesini dolaşır, çarşının ortasında ve Orta cami yakınında bir çöplük üzerinde fakir bir yerlinin ciğer kızarttığını görür.

Adam Paşanın kendisine doğru geldiğini görünce uzaklaşmış, fakat, Arslan Paşa "ne güzel oturacak ve meclis kuracak yer" diyerek ciğerin başına geçmiş oturmuş ve tarihçimizin deyişi ile "bir fakir ırgat gavur" olan sahibini de buldurup getirmiştir.

Paşa, gerçekten orada bir içki meclisi tertipler, adama iltifat ve ikramda bulunur, tam keyifli olunca da ayağa kalkarak o devirde levendler arasındaki adete göre, fakirin

karşısında durur ki, bu hareket bir rica anlamındadır ve “hepinizden rice ederim. Bu adamın sohbetini bastık, küstahlık ettik, günahımızı affetsin” der, Tabii adam ne diyebilir? Affettim der. Bir süre sonra aynı davranışı tekrarlar ve “beni kardeşliğe kabul etsin” der ve her ikisi parmaklarından kestikleri kan ile bu kardeşliğin gereğini de yaparlar. Daha sonra, Paşa, bir başka ricada bulunur ve “ben müslüman olan kardeşim gavur olmak layık değildir” diyerek adamı müslüman eder, hem oracıkta sünnet ettirir ve hatta ona bu halinde oyun oynatır, bir hayli eğlenir.

Arslan Paşanın bu türlü laübali hareketleri Kanuni Sultan Süleyman’a da söylenmiş ve o da Peçevi’ye göre “hakimlerimizin cümlesi ukala içlerinde böyle bir de budala olsun” diyerek onu hoş karşılamıştır. Fakat sonradan, mesele, devlet işlerinin ciddiyetle görülmesine, vazifedebaşarısızlık vukuuna ve kendisinden beklenen hareketin aksini yapmasına gelince, onu affetmemiş. Arslan Paşa da yanlış hareketlerinin cezasını başı ile ödemiştir. Onun hayat hikayesinin sonu şöyle özetlenebilir:

Arslan Paşa, padişahıtan aldığı emre uyarak, imparator ile muhabere edip barışın devamına çalıştığı halde çabaları boşa gitmiş ve nihayet Osmanlı hükümetince yeni bir savaş kararı alınmıştı. Bu durum karşısında, o, Kanuni Sultan Süleyman, ordunun başında henüz Sigetvar’a gelmeden önce, bir zafer elde etmek istemiş ve bu maksatla hudut boylarında kendiliğinden harbi açmıştı. Öyle görünüyor ki, Arslan Paşa bu sırada hayatını ve şerefini kurtarmak üzere savaşa kendisinin başlaması gerektiğine inanmış ve ilk önce Avusturyalıların elindeki bir kalenin (Palota) zaptını gözüne kestirmişti. Bu takdirde kaleyi teslim alacağı kumandanı ve müdafileri ile birlikte bir zafer armağanı olarak padişaha takdim edecek ve hakkındaki güvensizliği, yanlış kanaatleri silecekti. O, şeref ve istikbalinin bu sorunun çözümlenmesine bağlı bulunduğu inancı ve büyük bir azimle muhasaraya girişti, fakat kaleyi savunan Macar kumandanı (THURY) Arslan Paşanın bütün hücumlarını püskürttü, büyük kayıplar verdi. Onun da bütün gayreti boşa gitti ve ölümü istihkar etmesi de fayda vermedi. Kalenin kurtarılması için Viyana’dan büyük yardımcı kuvvetler geldiği duyulunca Arslan Paşa muhasarayı kaldırdı ve Budin’e dönmek zorunda kaldı ki, bunu adeta askerinin mecbur etmesi neticesinde yaptığını dair bazı belgeler vardır. Gerçekten Avusturya kumandanı (Salm) yardıma gelmiş ve bu arada Osmanlı kuvvetlerinin elinde bulunan iki kaleyi de (Tata, Vespem) geri almışlardı ki, bu haberi padişah öğrenince çok üzülmüş ve Budin beylerbeyini hiç bir talimat almadan giriştiği teşebbüsü ve uğradığı yenilgi sebebiyle, cezalandırmayı kararlaştırmıştır. Bir aralık Sokullu Mehmed Paşa onu yararlık ile namdar ve ocak eri ve nice hizmet ve yoldaşlıkta bulunmuş olduğunu belirterek savunmuşsa da, padişahın kararı değişmemiş, hele, Budin’i boş bırakıp da arz sunmak ve kendini temize çıkarmak gayesi ile orduya gelmesi, hakkındaki güvensizliği büsbütün artırmış, Kanuni Sultan Süleyman veziriazama “cezası verilmek gerektir, emrini yerine getiresin” diye haber göndermiştir. Arslan Paşa cebelü ve togulgalı, heybetli ve iri - yarı adamları ile Sokullu’nun çadırına gelince, Sadrazamın ona hitabı şöyle olmuştu: “Niçin geldin, askeri kime ısmarladın, sözünedir. tedbirsizlik ile ehli islam kalelerine kafir üşürdün, padişah sana beylerbeylik ihsan etti yazık senin namına, sen deli imişsin, sana siyaset buyuruldu” Bu suretle idamı hakkındaki irade derhal yerine getirildi. Peçevi’nin onu bir şehit saydığını gösteren ifadesi ile “tığ-ı kahr-ı padişahı ile zümre-i şühedaya ilhak” olundu.

Arslan Paşa, halkçılığı, hoş görürlüğü ve çağının hazmedemediği serbest düşünce ve hareketleri yanında bir çok hizmetleri de olan bir askerdi. Budin'de ilk olarak bir baruthane yaptıran kühercile imal ettiren, cizye gelirlerini ve mukataaları iyice tesbit ve murakabe ettirerek bir çok mali ve askeri reformlara girişen bir kumandan ve idare adamı olmasına rağmen devlet menfaatlerini gereği gibi koruyamaması, tedbirsizlik ve yanlış hareketi affedilmemiş, bu ağır hatasını da hayatı ile ödemişti.